

9. Концепція інформаційної безпеки держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у військовій сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ngo.dn.ua>.
10. Боровський О.О. Безпека національна // Соціологічна енциклопедія / Уклад. В.Г. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.

УДК : 075.15

М.В.Комова,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ФАКТІВ І ДОКУМЕНТІВ У ЗМК

У статті розглянуто систему національного інформаційного права України в аспекті правового регулювання відтворення фактів і документів у засобах масових комунікацій.

Ключові слова: право, законодавство, відповідальність, факти, журналістика, ЗМК.

В статті рассмотрена система національного інформаційного права України в аспекті правового регулювання воспроизводства фактов и документов в средствах массовой коммуникации.

Ключевые слова: право, законодательство, ответственность, факты, журналистика, СМК.

The article examines the national information system of law of Ukraine in terms of regulation reproduction of facts and documents in mass communications.

Key words: law, legislation, liability, facts, journalism, media.

Постановка проблеми. Актуальність теми нашої статті зумовлена, насамперед, тим, що засоби масових комунікацій у сучасному українському суспільстві відіграють роль регулятора демократичних процесів і формування засад громадянського суспільства та впровадження євроінтеграційних цінностей в суспільне буття, інформаційну сферу України. Актуальність дослідження аспектів правового регулювання відтворення фактів і документів у ЗМК зумовлюється також необхідністю забезпечення донесення до користувача інформації достовірних і вивірених фактів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики свободи й відповідальності засобів масових комунікацій присвячено цілу низку праць українських науковців. З-поміж останніх публікацій найбільший інтерес становлять праці, авторами яких є Н. Базанов і М. Швець [2], З. Галаджун [3], С. Горевалова [4], В. Різун [5], О. Сапожнікова [6].

Мета статті полягає у вивченні правових аспектів регулювання відтворення фактів і документів у ЗМК України. **Об'єкт дослідження** – законодавчі документи з питань регулювання діяльності українських засобів масових комунікацій. **Предметом дослідження** виступає специфіка правового регулювання відтворення фактів і документів у ЗМК України.

Виклад основного матеріалу. Система національного інформаційного права України, що дає можливість реалізувати право людини на свободу думки й слова, охоплює понад 250 законів, 290 постанов Верховної Ради України, 200 розпоряджень Кабінету Міністрів України, 1100 нормативних актів міністерств, державних комітетів і відомств (пор.: [2]).

Статус ЗМІ, правові засади та форми діяльності мас-медіа в Україні базуються на положеннях Конституції, а також на цілій системі базових законодавчих актів, серед яких Закони України: «Про інформацію» (1992 р.), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992 р.), «Про власність» (1992 р.), «Про телебачення і радіомовлення» (1993 р.), «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі і гідності та ділової репутації громадян і організацій» (1993 р.), «Про інформаційні агентства» (1995 р.), «Про рекламу» (1997 р.), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1998 р.), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (1998 р.). У цих законодавчих актах задекларовано право громадян на інформацію загалом, визначено режими доступу до інформації, встановлено статус засобів масової інформації, закладено засади захисту інтелектуальної власності.

Процеси як суспільного, так і науково-технічного характеру – глобалізація, демократизація, інформатизація – зумовили необхідність законодавчого врегулювання питань щодо відкритості діяльності політичної влади держави, прав людини на інформацію, захисту персоналізованих даних, пріоритетів для

засобів масової інформації при отриманні суспільно важливої інформації, кримінальної відповідальності за порушення вказаних правовідносин. У руслі цих суспільних тенденцій приймаються Закони України: «Про науково-технічну інформацію», «Про основні Засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», «Про національну раду з питань телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про звернення громадян», «Про державну таємницю», «Про доступ до судових рішень», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про доступ до публічної інформації» тощо.

Фундаментальні положення щодо прав і свобод людини проголошує Конституція України, в якій (ст. 21) записано, що люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, а ст. 32 вказує, що ніхто не може зазнавати втручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Вони можливі тільки у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації. Тобто в Основному Законі нашої держави закладено підвалини правового регулювання відтворення фактів і документів у ЗМК. Передусім це стосується недостовірних фактів або недостовірної інформації.

Законодавство України не містить визначення поняття «недостовірний факт» або «недостовірна інформація» і не окреслює атрибутивних ознак, які вказують на недостовірність інформації. Установлюються лише ознаки недостовірності, які можуть бути спростовані. Частина 3 ст. 277 Цивільного кодексу України встановлює презумпцію недостовірності негативної інформації: «Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного». Тобто будь-яка негативна інформація буде розглядатися судом як недостовірна, якщо поширювач інформації не доведе, що ця негативна інформація відповідає дійсності.

Що ж до порядку відповідальності за поширення журналістом відомостей, які не відповідають дійсності, то згідно із ст. 47 Закону України «Про інформацію» надання інформації (фактів, документів), яка не відповідає дійсності, належить до таких порушень інформаційного законодавства, які тягнуть за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Українське законодавство також конкретизує механізм відповідальності за поширення недостовірної інформації в межах цивільно-правового процесу. Ст. 277 Цивільного Кодексу України регламентує, що поширювачем інформації, яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових обов'язків, вважається відповідна юридична особа, тобто засіб масової комунікації.

Водночас спеціальні закони у сфері інформаційних відносин передбачають відповідальність журналіста, але разом з редакцією. Так, ст. 34 Закону України "Про інформаційні агентства" передбачає покладення відповідальності за порушення інформаційного законодавства на суб'єктів діяльності інформаційних агентств, серед яких, відповідно до ст. 6 цього ж закону, можуть бути засновник інформаційного агентства, його керівник, трудовий колектив, творчий колектив, журналіст, автор інформації, видавець, розповсюдjuвач інформаційної продукції та її споживач. Така ж норма про відповідальність редакції, редактора, власника ЗМК є й в Законі "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні". А ст. 17 Закону України "Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів" покладає на журналіста й засіб масової інформації солідарну відповідальність за заподіяння ними моральної шкоди.

Важливим, на нашу думку, є питання про розмежування відповідальності між журналістом і службовцем у випадку надання ним недостовірної інформації. У цьому випадку юридичні наслідки спочатку настануть для ЗМК і тільки потім – для посадовця, оскільки, якщо поширення недостовірної інформації зачіпає чийсь інтереси, заінтересована особа має право одразу звернутися саме до ЗМК з певною вимогою щодо спростування. Тому журналістам у будь-якому випадку необхідно мати докази надання цієї інформації саме посадовою особою.

Водночас умисне затримування, спотворення, приховування інформації, надання якої передбачено нормативними актами, посадовими особами має ознаки корупційних дій, передбачених ст. ст. 5, 7 Закону України «Про боротьбу з корупцією», що тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу у розмірі п'ятдесяти або ста неоподатковуваних мінімумів доходів.

В інформаційній сфері зловживання свободою масової інформації може виявитися в таких аспектах:

- використання в ЗМІ прихованих вставок, які впливають на підсвідомість людей;
- порушення правового режиму використання таємної інформації (державної таємниці, службової таємниці) і комерційної інформації (комерційної таємниці);
- поширення інформації, зміст якої порушує права третіх осіб;
- поширення інформації, зміст якої суперечить закону;
- приховування, умисне спотворення або несвоєчасне повідомлення повної й достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та природних ресурсів, про джерела забруднення або іншого

шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, про радіаційну обстановку, спотворення відомостей про стан природних ресурсів.

Усі вказані зловживання свободою масової інформації безпосередньо ґрунтуються на спотвореній фактологічній або документальній інформації. У правовій ситуації така спотворена фактологічна або документальна інформація виконує функції доказової бази, аргументації.

Згідно з українським законодавством, особа, особисті немайнові права якої було порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірних фактів або документів, має право:

- на відповідь;
- на спростування недостовірної інформації;
- на відшкодування моральної і матеріальної шкоди;
- на те, щоб домогтися заборони поширення недостовірної інформації.

Ці права можуть бути реалізовані в позасудовому порядку шляхом переговорів із засобом масової комунікації після мотивованого письмового звернення до нього. Якщо ж ЗМК відмовив в реалізації цих прав, то у заявника з'являється право на звернення до суду.

Зокрема, ст. 23 ЦК України передбачає відшкодування моральної шкоди, яка може полягати у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Для відшкодування моральної шкоди (у випадку її спричинення особі) постраждала особа вправі також у письмовій мотивованій формі звернутися до ЗМК з відповідною вимогою. У випадку відмови особа вправі звернутися до суду з позовом. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від обґрунтування позовних вимог, доказів позивача, характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вона є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності й справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

У випадку, коли поширенням недостовірної інформації (фактів, документів) було заподіяно майнову шкоду, то ці збитки підлягають відшкодуванню в загальному порядку відповідно до ст. 1166 ЦК України. У разі спричинення матеріальної шкоди особа також вправі звернутися з письмовою претензією до ЗМК, а за відмови в її задоволенні – знов таки до суду. Відшкодуванню підлягають і реальні збитки, і втрачені вигоди. Позивачеві необхідно довести наявність і розмір збитків, факт поширення відповідачем недостовірної інформації, а також причинно-наслідковий зв'язок між вказаними діями відповідача та настанням збитків.

Заборона поширення недостовірних фактів або документів може бути встановлена судом на підставі ст. 278 ЦК України: суд може заборонити розповсюдження відповідної інформації в газеті, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, або заборонити (припинити) розповсюдження газети, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, до усунення відповідного порушення, а якщо усунення порушення неможливе, може бути прийняте рішення вилучити тираж газети, примірники запису телепередачі тощо з метою їх знищення.

Відповідно до ст. 37 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" громадяни, юридичні особи й державні органи, а також їхні законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність.

Якщо редакція ЗМК не має доказів того, що опубліковані нею відомості відповідають дійсності, вона зобов'язана на вимогу заявника опублікувати спростування їх у запланованому найближчому випуску друкованого засобу масової інформації або опублікувати його за власною ініціативою.

Така ж норма міститься і в ст. 33 Закону України "Про інформаційні агентства" з тим лише доповненням, що інформація, яка не відповідає дійсності, має бути спростована як інформаційним агентством, так і розповсюдjuвачем цієї інформації.

Ст. 64 Закону України "Про телебачення і радіомовлення" також передбачає право громадян або юридичних осіб на спростування. Додатково до цього ст. 65 наділяє громадян та юридичних осіб, стосовно яких у програмі чи передачі телерадіоорганізації було поширено відомості, які не відповідають дійсності або порушують їх права і законні інтереси, правом на відповідь (коментар чи власне тлумачення обставин справи) у програмах та передачах певної телерадіоорганізації незалежно від того, було чи не було подано заяву з вимогою спростування.

Висновки. Правові аспекти проблеми свободи засобів масових комунікацій, їхня відповідальність за відтворення фактів і документів недостатньо висвітлено у працях вітчизняних науковців. Під час дослідження виявлено, що хоч в чинних національних нормативних актах відсутнє тлумачення термінів «недостовірний факт», «документ», законодавство України досить ґрунтовно регламентує відповідальність як журналістів, так і юридичних осіб – ЗМК за поширення недостовірної, наклепницької та образливої інформації. Глобалізаційні процеси в інформаційно-комунікаційній сфері зумовлюють необхідність розвивати інформаційне право як

окрему галузь права, кодифікувати інформаційне законодавство щодо всієї інформаційної та електронно-комунікаційної сфери.

Література

1. Конституція України : станом на 15.08 2011р. – К. : Право-Інформ, 2011. – 50 с.
2. Базанов Н. До питання створення матриці для порівняння інформаційного законодавства / Н. Базанов, М. Швець // *Правова інформатика*. – 2004. – № 2. – С. 28–33.
3. Галаджун З. Адміністративна відповідальність ЗМІ за порушення законодавства про вибори / З. Галаджун // *Світові стандарти журналістики* : зб. наук. пр. – Черкаси, 2010. – С. 93–96.
4. Горевалова С.С. Кримінальна та цивільна відповідальність журналістів: історико-правовий аспект / С.С. Горевалова // *Військово-науковий вісник*. – Л., 2002. – Вип. 4. – С. 59–67.
5. Різун В. Проблеми й перспективи розвитку журналістської освіти в умовах нестабільного суспільства / В. Різун // *Світові стандарти журналістики* : зб. наук. пр. – Черкаси, 2010. – С. 59–67.
6. Сапожнікова О.Є. Інформація як додаткова ознака об'єктивної сторони перешкодження законній професійній діяльності журналістів / О.Є. Сапожнікова // *Міжнародне право і національне законодавство*. – К., 2005. – Вип. 4. – С. 190–198.

УДК:342.9

В.В.Квак,

викладач,

Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ «ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ СПІР» ТА «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СПІР» В ЗАКОНОДАВЧІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

В статті розглянуто поняття «публічно-правовий спір» та «адміністративно-правовий спір», запропоновано визначення даних понять, досліджено їх співвідношення та доцільність використання у вітчизняному законодавстві.

Ключові слова: спір, публічно-правовий спір, адміністративно-правовий спір, публічно-правові відносини, адміністративно-правові відносини, державно-управлінська діяльність, предмет адміністративного права, виконавча діяльність, розпорядча діяльність, субот владних повноважень.

В статье рассмотрено понятие «публично-правовой спор» и «административно-правовой спор», предложено определение данных понятий, исследовано их соотношение и целесообразность использования в отечественном законодательстве.

Ключевые слова: спор, публично-правовой спор, административно-правовой спор, публично-правовые отношения, административно-правовые отношения, государственно-управленческая деятельность, предмет административного права, исполнительная деятельность, распорядительная деятельность, субъект властных полномочий.

This article discusses the concept of "public legal dispute" and "administrative legal dispute," a definition of these concepts, their relationship was investigated and the usefulness of the national legislation.

Keywords: dispute, public legal dispute, administrative legal dispute, public -law relations, administrative legal relations, public management activities, the subject of administrative law, executive activities, administrative activities, the subject of power.

Постановка проблеми. З розвитком інституту адміністративного судочинства в Україні все більшу увагу привертають питання пов'язані із предметом регулювання даного правового інституту. Закордонний досвід свідчить про різні підходи до визначення предмета адміністративного судочинства, насамперед це стосується переліку спорів, які підлягають вирішенню адміністративними судами. Неоднозначність трактування такого поняття, як «адміністративно-правовий спір», та його співвідношення з «публічно-правовим спором» породжує питання, а які саме спори є предметом адміністративного судочинства ?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема предмета адміністративного судочинства, а також дослідженню природи адміністративно-правових та публічно-правових спорів присвятили свої праці –